

Bronisław Wenanty Zubert

"Ordensrecht. Sonderausgabe in Verbindung mit der Vereinigung Deutscher Ordensobern", Rudolf Henseler, Essen 1987 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 33/3-4, 210-213

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

trudu czytane również przez niefachowców (chyba ze względu na nich podaje autor w przypisach nieraz również wiadomości o charakterze encyklopedycznym). Wyraźne jest przekonanie autora o słuszności idei federacyjnej, przy pełnym jednak docenianiu takich wartości jak autonomia klasztoru i stałość miejsca pobytu mnicha. Analiza dokumentów i opis instytucji zyskuje dzięki temu, że podejmowane są przez mnicha rozumiejącego sens i kościelne miejsce własnego zakonu.

Ks. Remigiusz Sobański

Henseler R., Ordensrecht. Sonderausgabe in Verbindung mit der Vereinigung Deutscher Ordensobern
(Odb. z: *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, hrsg. von K. Lüdicke), Essen 1987, ss. 439.

Pod koniec 1984 r. K. Lüdicke przy współpracy kilku znanych kanonistów obszaru języka niemieckiego związanych z katedrą prawa kanonicznego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu w Münster podjął się zadania opublikowania w nowatorskiej formie komentarza do całego KPK 1983. Nowość polega na tym, iż komentarz ten ukazuje się w formie luźnych kartek, które można łatwo uzupełniać wciąż nowym materiałem, jakiego dostarcza autentyczna i naukowa interpretacja nowego Kodeksu. W ten sposób wszyscy zainteresowani konkretną problematyką prawną mogą — bez zbędnych wydatków na nowe wydania komentarza — zapoznawać się z jej aktualnym stanem zarówno w wymiarze normatywnym, jak również interpretacyjnym. Wiadomo też, że nie wszystkie księgi Kodeksu w jednakowym stopniu interesują różne kręgi wiernych. I dlatego właśnie na specjalne życzenie Konferencji Przełożonych Zakonnych RFN opublikowano oddzielnie — na zasadzie wyjątku — komentarz do prawa zakonnego. W praktyce bowiem poznanie tego działu prawa kanonicznego jest dla wspólnot zakonnych najbardziej potrzebne. Autorem recenzowanego komentarza jest młody, ale cieszący się już dużym uznaniem i poważaniem kanonista niemiecki, R. Henseler CSSR.

Na *Prawo zakonne* Henselera składają się: Wprowadzenie, Wykaz skrótów, Wykaz literatury, Wyjaśnienie terminów, Wprowadzenie historyczne, komentarz do poszczególnych kanonów oraz Indeks rzeczowy.

W bibliografii do nowego prawa zakonnego Autor zamieścił niemal wszystkie ważniejsze publikacje, jakie do chwili wydania komentarza ukazały się w językach angielskim, francuskim, hiszpańskim, niemieckim i włoskim, szkoda, że publikując oddzielnie swój komentarz w 1987 r., nie uzupełnił wykazu literatury. Nader skromnie i szczerze wygląda zestaw literatury do prawa zakonnego sprzed KPK 1983, co wszakże da się wytłumaczyć względem na zasadniczych adresatów komentarza — wspólnoty zakonne, zwłaszcza mniejsze, zainteresowane

przede wszystkim wykładnią obowiązującego prawa. Interpretacji norm prawa zakonnego dokonuje Autor według jednego modelu metodycznego, przyjętego zresztą w całym *Münsterischer Kommentar*. Stosownie do tego komentuje on kanony według kolejności przyjętej w KPK, podając najpierw ich treść w języku łacińskim, następnie w tłumaczeniu niemieckim. Sam komentarz opatrzony jest na marginesie liczbami porządkowymi, grupującymi poszczególne kwestie przedmiotowe interpretowanej normy.

Pod względem merytorycznym komentarz Henselera stanowi typowy przykład uprawiania kanonistyki przez większość autorów obszaru języka niemieckiego. Autor potrafi znakomicie oddzielić teologiczną warstwę tekstu od normatywnej. W prawie zakonnym ma to znaczenie szczególne, ponieważ wiele norm zawiera obydwie warstwy, a niekiedy wręcz odnosi się wrażenie „przeciążenia” tekstu kanonu treścią teologiczną. Dla przykładu wystarczy wymienić: kan. 573, 577, 599—601, 607, 618, 619. Taki zabieg metodologiczny jest więc konieczny, aby móc ukazać elementy prawne interpretowanej normy, nie kwestionując oczywiście jej sensu teologicznego. Już wykładnia pierwszego kanonu (573) wprowadza nas w ten właśnie sposób analizy prawnej. W jej wyniku zapoznajemy się z kanonistycznymi komponentami życia konsekrowanego: trwałe sposoby życia według rad ewangelicznych, uznanie instytutu przez kompetentną władzę kościelną, dobrowolne zobowiązanie się do zachowania ubóstwa, czystości i posłuszeństwa poprzez śluby lub inne święte więzy. Następnie Autor podaje cechy charakterystyczne instytutów zakonnych, instytutów świeckich i stowarzyszeń życia apostołskiego oraz przedstawia znaczenie pewnych podstawowych dla prawa zakonnego pojęć, jak profesja, śluby, święte więzy. Profesja stanowi w tym kontekście pojęcie nadrzędne i — co nie zawsze bywa dostatecznie jasno rozumiane — jest potrójnym aktem prawnym. Krytycznie ustosunkowuje się Henseler do typologii instytutów życia konsekrowanego dokonanej w kan. 577. Słusznie podważa on jej celowość. Czyż można bowiem tak dokładnie oddestylować różne aspekty życia i działalności Chrystusa, aby mogły one stanowić metodologicznie precyzyjne i ostre kryterium podziału instytutów? Pomimo iż kanon ten nawiązuje do stwierdzenia Soboru Watykańskiego II (KK 36, 46; DZ 8 a, 11), jego wartość normatywna jest problematyczna, tym bardziej, że analogiczna typologia instytutów zawarta w Schemacie prawa zakonnego z 1977 r. nie wytrzymała krytyki. Do bardzo często komentowanych i dyskusyjnych należy też, zdaniem Henselera, kan. 588, zwłaszcza § 1. Jego negatywne sformułowanie zainspirowało dyskusję o możliwości istnienia tzw. instytutów indyferentnych, tj. ani kleryckich, ani laickich (specjalny referat na ten temat wygłosił B. Primetshofer podczas I Międzynarodowego Sympozjum Prawa Zakonnego, Lublin, KUL 5—6 X 1988 r.). Henseler uważa podział kodeksowy za całkowicie wystarczający. Stwierdza on także, że pra-

dawnej instytucji prawnej egzemplcji poświęcił obecny Kodeks zaledwie 1 kanon, przy czym dopuszcza wprawdzie jej możliwość, lecz nie ustala ani czym ona jest, ani kogo obejmuje, ani jakie powoduje skutki prawne. Tych kilka przykładów krytycznej analizy Norm wspólnych dowodzi, że Henseler z niezwykłą wnikliwością badawczą podejmuje wykładnię obowiązującego prawa zakonnego.

To samo cechuje jego komentarz do norm bardziej szczegółowych, a odnoszących się do instytutów zakonnych, instytutów świeckich oraz stowarzyszeń życia apostołskiego. Za ilustrację słuszności tego stwierdzenia niech posłuży kilka egzemplarycznie wybranych kwestii. Próbę definicji życia zakonnego podaną w kan. 607 § 1 trudno uznać za udaną, albowiem pod względem rzeczowym nie różni się ona od określenia życia konsekrowanego z kan. 573 § 1. Dopiero w § 2 przytoczonego kanonu prawodawca wskazuje na dwa istotne elementy życia zakonnego, a mianowicie: śluby publiczne i życie wspólne. Wspólnota życia jest obowiązkiem prawnym także w stowarzyszeniach życia apostołskiego i dlatego przepisy obowiązujące je tak często odsyłają do prawa zakonnego sensu stricto. Znajomością realiów codziennego życia odznacza się komentarz do kan. 633 o organach uczestnictwa i konsultacji. Problemy współodpowiedzialności, współdziałania, decentralizacji, pomocniczości itp. są od Soboru Watykańskiego II bardzo żywo dyskutowane we wspólnotach zakonnych, a klimat wewnętrznego w nich pokoju zależy w dużej mierze od ich właściwego — normatywnego i praktycznego rozwiązania. Według mniemania Autora posłuszeństwo zakonne w dzisiejszym rozumieniu to nie tyle wypełnianie nakazów przełożonych, ile raczej akceptacja i współpraca w realizacji wspólnie powziętych postanowień. Punkt ciężkości przesuwają się więc w tej dziedzinie z płaszczyzny przełożony—poddani na płaszczyznę większość—mniejszość. Bliżej zainteresowanych tą problematyką odsyłam do monografii Henselera nt.: *Die Mitbestimmungsrechte der Mitglieder zentralistischer klösterlicher Verbände an der verbandsinternen Leitungsaufgaben in der Zeit nach dem II. Vaticanum. Grundlegung, Beispiele und Leitlinien*, St. Ottilien 1980 (Münchener Theologische Studien, III Kanonistische Abteilung Bd. 40).

W KPK 1917 nie znajdujemy żadnego analogonu obecnych norm o apostołstwie instytutów (kan. 673—683). Zespolone z nim kwestie wiążą się z wciąż aktualnym stosunkiem instytutów zakonnych do biskupa diecezjalnego. Ponadto fakt, że większość zakonników oddaje się zewnętrznej pracy apostołskiej, a apostołstwa nie sposób oddzielić od ich powołania i posłannictwa, dowodzi, jak mało przekonujące jest przeciwstawienie: instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego. To rozróżnienie mija się z rzeczywistością. Dlatego też dawne określenie: *societates sive virorum sive mulierum in communi viventium sine votis* było zdaniem Henselera bardziej trafne. Normy o apostołstwie zakonników wymagają szczególnie wnikliwej i dokład-

nej interpretacji, regulują bowiem kwestie praktyczne oraz konflikto-genne obszary działalności. Do takich Autor zalicza m. in. niezbyt fortunne ujęcie kan. 674 (por. też: R. Henseler, *Programmierte Konflikte? Gesetzliche Unklarheiten und mögliche Spannungen zwischen Diözese und klösterlichen Verbänden*, Ordens-Korrespondenz 26 (1986) 17—36). Pozytywnie natomiast wypada ocenić kan. 675, mający podstawowe znaczenie dla nowej wizji życia zakonnego, pozbawionej dotychczasowej dwutorowości: kontemplacja — akcja. Przekonanie, iż w instytutach oddanych dziełom apostołskimi działalność apostołska należy do samej ich natury, pozwala tworzyć duchową jedność między duchem zakonnym i duchem apostołskim.

Dość szczegółowo zajął się Autor recenzowanej pozycji wydaleniem z zakonu. Najpierw w ogólnym wprowadzeniu do tej kwestii wyjaśnia różnice pomiędzy dawnym a nowym prawem kodeksowym, a następnie analizuje trzy rodzaje wydalenia: ipso facto, obligatoryjne i nieobligatoryjne. Zwraca przy tym uwagę na konieczność przestrzegania również norm prawa karnego, dotyczących zwłaszcza poczytalności czynu, okoliczności zmniejszających czy też zwiększających odpowiedzialność. Idzie przede wszystkim o te przypadki, kiedy trzeba wydać dekret wydalający, a nie tylko stwierdzający.

W komentarzu do przepisów o instytutach świeckich i stowarzyszeniach życia apostołskiego oprócz znakomitej analizy tekstu niezmiernie cenne są te partie, w których Autor wskazuje na konjunkcję i dysjunkcję tych form życia z instytutami zakonnymi. W ten sposób uzyskujemy logicznie spójną informację o normach regulujących wielość rodzajów życia poświęconego Bogu i Kościołowi.

Uważam, że *Prawo zakonne* Henselera stanowi bardzo poważną pozycję w grupie już opublikowanych komentarzy do obowiązującego prawa zakonnego. Krytyczna analiza tekstu, uwzględniająca w szerokim zakresie jego normatywny kontekst i doktrynalne przesłanki, ukazywanie problemów spornych, propozycje innych rozwiązań legislacyjnych, wykorzystanie zróżnicowanej literatury przedmiotu itp. czynią z komentarza dzieło przydatne nie tylko dla potrzeb praktycznych, lecz również inspirujące i stymulujące nowe badania naukowe w tej niezwykle interesującej i potrzebnej dziedzinie prawa kanonicznego.

Bronisław Wenanty Zubert OFM

Primeshofer B., Ordensrecht auf der Grundlage des Codex Iuris Canonici 1983 unter Berücksichtigung des staatlichen Rechts der Bundesrepublik Deutschland, Österreichs und der Schweiz, Freiburg i. B., wyd. 3, 1988, ss. 250

Znany kanonista austriacki B. Primetshofer, redemptorysta, profesor prawa kanonicznego na Instytucie Prawa Kościelnego na Wydziale Te-